

Oponentský posudek na diplomovou práci Hany Žáčkové: Vliv sociálního prostředí na kouření tabáku u středoškoláků

Diplomová práce Hany Žáčkové se věnuje tematice kouření tabáku studenty středních škol, speciálně se zajímá o vliv sociálního prostředí. Jde o práci převážně empirickou, která v úvodu stručně zmiňuje relevantní teoretické souvislosti, mapuje dostupné empirické výzkumy, aby se posléze podrobně věnovala výsledkům autorčina vlastního dotazníkového šetření mezi studenty vybraných pražských středních škol. Celkově jde o práci zdařilou, působící kompaktním dojmem a odpovídající požadavkům na diplomovou práci. Autorka ji evidentně zpracovala velmi pečlivě, z komentářů v empirické části je patrné, že důkladně provedla velké množství analýz vlastního empirického materiálu. V následujících odstavcích upozorním pouze na několik nepřesností nebo nejasností, které se v textu objevují, pokusím se vznést také pár otázek, které by autorka mohla rozvinout při obhajobě práce.

Autorka nepoužívá dle mého názoru zcela korektně terminologii k popisu asociací proměnných. Na několika místech používá pojmu „závislost“, ačkoli povaha popisovaného vztahu je obousměrná, ba dokonce je analyzována nástroji k měření vzájemné asociace (souvislosti, vztahu), nikoli závislosti (jednosměrné). Viz např. s. 28: „Na prevalenci kouření má výrazný vliv i typ školy ($C = 0,179$)“. Na tomto místě je třeba upozornit, že:

1. Kontingenční koeficient neměří sílu (jednosměrného) vlivu, nýbrž (vzájemné) asociace dvou proměnných.

2. Samotné nazírání povahy vztahu kouření a typu školy jako jednosměrného je diskutabilní (což ovšem na jiných místech práce autorka sama zmiňuje a se vztahem pracuje jako obousměrným).

3. Vychází-li autorka při hodnocení síly vztahu („vlivu“) z hodnoty kontingenčního koeficientu, pak se mi jeho označení jako „výrazný“ nezdá přiměřené.

S dalšími, podle mne zavádějícími, označeními povahy vztahu se lze setkat např. na s. 37 („Kuřáctví respondentů závisí na tom, zda je...($C = 0,173$)“), s. 29. („Závislost kouření cigaret na věku... ($C = 0,128$)“), 2krát na s. 30 („Množství vykouřených cigaret dosti silně závisí na pohlaví ($C=0,235$)“ a „Množství vykouřených cigaret je velmi silně závislé na věku (Pearsonův korelační koeficient = $0,449$)“). Ačkoli v posledně jmenovaných příkladech povaha proměnných určitě svádí k interpretaci vztahů jako jednosměrných závislostí, přesto to není korektní s ohledem na použitou míru asociace. Autorka by měla podle mne spíše zůstat u hodnocení odlišností skupin, anebo použít některou z variant regresní analýzy, aby skutečně mohla komentovat vliv nezávislých proměnných na závislou. (Navíc opět, hodnotit výši kont. koef. $0,235$ jako „dosti silnou“ asociaci mi nepřipadá zcela odpovídající.)

Naštěstí, jak se zdá, jde při zavádějícím označování vztahů spíše o autorčinu nedůslednost než o neznalost. Tak se to alespoň podle mne jeví např. na s. 35, kde věta začíná nelogickým spojením „Závislost mezi...“ Autorka má na mysli evidentně vztah dvoustranný, automaticky však používá termínu „závislost“.

S ohledem na rozdílné (a povětšinou spíše menší) soubory analyzovaných osob, by bylo vhodné uvádět do grafů nebo do poznámek pod nimi absolutní četnosti nebo alespoň N za jednotlivé podsoubory (např. graf 2, s. 31). Ačkoli autorka samozřejmě v technické pasáži o provedeném výzkumu tyto údaje správně a dostatečně podrobně uvádí, čtenáři by jistě jejich přiřazení k relevantním místům usnadnilo orientaci. O to více, že autorka sama problém s malými četnostmi v textu občas správně zmiňuje (což je třeba jednoznačně ocenit). Nicméně čtenáři se tím vlastně připomene problém, který je očekávatelný i na dalších místech a rád by si tyto parametry snadno kontroloval průběžně (ne za cenu listování a hledání příslušných údajů v jiné kapitole).

V kap. 2.3. (s. 14) vysvětluje kouření mladých strategií „retreatismu“, zajímalo by mne však, zda by bylo možné kouření těmito osobami interpretovat také pomocí dalších strategií, např. „inovací“.

s. 27 – není mi úplně jasné konstatování, že „Statisticky významné odchylení od hodnot očekávaných v případě nezávislosti na typu školy se však v prevalenci kouření na žádném z typů škol nevyskytuje, proto můžeme očekávat, že vychýlení nebude příliš významné.“

s. 49 Nedal by se třetí faktor s interpretovat jako záležitost tolerance?

s. 49 Prosím autorku o vysvětlení korelace faktorů. Jakým způsobem dospěla k informacím o jejich vztahu a jakým způsobem by takový případný vztah interpretovala.

Závěr

Práce jako celek působí kompaktním dojmem. Byť některé pasáže v empirické části (zejm. jsou-li popisována jednoduchá procenta) jsou poněkud zdlouhavé, na druhé straně autorka předvedla schopnost použití rozmanité škály analytických metod a kupříkladu technika sémantického diferenciálu na konci práce ji vítaným způsobem opět oživuje.

Kromě schopnosti připravit a realizovat vlastními silami dotazníkový průzkum (rozpracování tématu, formulace hypotéz, konstrukce dotazníku, sestavení výběrového plánu, práce s datovým souborem, analýza - a to ne jen triviální...) autorka také na několika místech dokazuje, že o materiálu přemýšlí, dokáže si od něj zachovat patřičný odstup a je schopna kritického nadhledu nad jeho metodologickými aspekty.

Některé nepřesnosti, omyly nebo opomenutí, kterých se v jeho průběhu dopustila, jistě nejsou zanedbatelné. Nicméně z hlediska celku textu, který je předkládán jako diplomová práce, nejsou zásadní. Mnoho z připomínek a komentářů nechť autorka chápe především jako doporučení na její další odborné dráze a pamatuje na ně při přípravě textů určených k publikaci.

Diplomovou práci Hany Žáčkové navrhuji hodnotit jako výbornou.

Jiří Vinopal, 20. 5. 2008

